

Gamla Waggeryd

Lite skolhistoria 1866-1916

År 1842 kom skolstadgan om att alla barn hade rätt till undervisning. Innan dess fanns skolundervisning i Eckersholm och Byarum men inte i Waggeryd. Byarums socken beslutade 1865 att skolor skulle uppföras i Waggeryd, Stigamodal, Uddebo och Ekeryd.

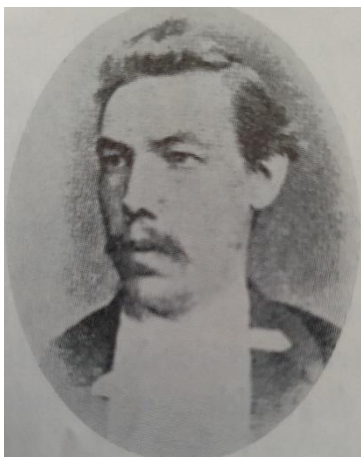
Aspelund, som byggdes 1866. Det var Waggeryds skolor 1866-1890. På bilden ses Maria Karlsson, senare gift med Carl Gustafsson, "Calle klockare". Maria flyttade in med far och syskon 1890. Huset hade ovanstående utseende när det fungerade som skolor. 1926 byggdes huset om. Foto från 1915, lämnat av Våge Hermansson.

Byggnaden Aspelund står fortfarande kvar och har adressen Storgatan 59. Den inrymde skolsal, korridor, farstu och en lägenhet på ett rum och kök för läraren. Uppvärmningen skedde med hjälp av en gjuten kakelugn. Någon lärare bodde inte i Waggeryd förrän lärarbostaden Ljusdala byggdes 1902.

Hembygdsställaren Allan Wickström har skrivit i Byarums hembygdsbok om hur skoldagen såg ut. Skolterminen var sex veckor och skoldagarna varade från kl. 9 till kl. 17 med två timmars måltidsrast mitt på dagen. På vintern hade man en timme kortare rast och slutade kl. 16. Läroämnena var biblisk historia, Luthers katekes, läsning av svensk och latinsk stil, skrivning, sång, geografi, historia, naturlära, aritmetik, geometri och lineärritning. Man hade verkligen stora ambitioner. I småskolan var ämnesantalet färre.

Vår och sommar fick man också lära sig trädgårdsskötsel i slutet på skoldagen. Gymnastik ägnade man sig åt på den långa lunchrasten. De äldre pojkarna fick öva sig i att hantera vapen. Kronan erbjöd riktiga gevär, men de var för tunga så trägevär fick duga.

Den som först undervisade i Aspelund var folkskollärare Johan Ljungström, född i Jönköping. Han undervisade både i Byarum och i Waggeryd, men bodde i Byarum. Han var också kantor. Ljungström, som var med och bildade Byarums sparbank, dog redan 1881 och efterträddes av Anders Eliasson, som var född i Tofteryds församling. Anders Eliasson tjänstgjorde i Waggeryd till Oskar Rosander flyttade hit 1902.

Hedrad lärere. Vid afslutning af folkskolan i *Waggeryd* den 18 dennes fick skolans lärare A. J. Eliason mottaga som minnes- och tacksamhetsgåfva ett par kandelabrar och ett bordställ, värdt närmare 100 kr. Medlen dertill voro åstadkomna genom sammanskott bland barnen och deras föräldrar inom skoldistriktet. Det var nu sista examen E. höll der efter en 20-årig verksamhet på platsen. Genom omorganisation af skolväsendet inom Byarums församling hafva de båda flyttande folkskolorna i *Waggeryd* och *Byarum* förändrats till fasta sådana, och har hr Eliason, som också är kantor, öfvertagit fasta folkskolan i *Byarum* vid kyrkan. Gåfvan öfverlemnades med erkänsamma ord af skolans ordförande, kyrkoherden K. O. Eriksson i *Tofteryd*. Hr E. tackade under rörelse för öfverraskningen.

Johan Ljungström (1840-1881) Anders Eliason (1859-1929)

Smålandsposten 1902

I tidningsnotisen ovan från 1902 kan man läsa att Anders Eliason blev högtidligt avtackad.

När en järnvägsstation skulle byggas 1886 var det livliga diskussioner om den skulle placeras i Götafors eller Waggeryd. Anders Eliason skrev då en insändare till Jönköpings-Posten 22 augusti 1885, där han tog ställning. Ett kort utdrag från hans text:

Skall det bliva en station i Götafors eller Waggeryd?
Men vilken är då rätta platsen för stationen? Är det icke Götafors så måste det vara Waggeryd, ett tredje gives icke. Den opartiske bedömarens föredrager ovillkorligen den senare platsen med sitt mera centrala läge, dels vid landsvägen och dels vid häradsvägen, som leder åt Tofteryd till. Till Götafors leder utom landsvägen icke någon allmän förväg.....
Ingen kan därför vara säker på att det icke i framtiden anläggas en banlinje från W. till Jönköping. I så fall är det intet tvivel underkastat, att icke Waggeryd lämpar sig bättre till anknytningspunkt än Götafors.....
Med dessa ord har insändaren blott velat påpeka ortens intresse, icke egna, på samma gång han tror, att de upplyste män, som hava ordnandet av ovannämnda angelägenhet sig anförtrodd, också skola se på den större allmänhetens bästa.

Järnvägsstationen i Waggeryd stod klar 1886 och Anders Eliason fick rätt i att det blev en banlinje till Jönköping. Den var klar 1894.

Nytt skolhus i östra Waggeryd 1890

I slutet av 1880-talet tyckte de styrande i Byarums kommun att det var dags för ett nytt skolhus. Jönköpings-Posten 1 november 1889:

Från Byarum skrives: Vid här hållet skolsammanträde beslöts att hos vederbörande söka ändring i reglementet för folkskolorna så till vida att folkskolans kurs härefter bleve treårig i stället såsom nu fyraårig samt att obligatoriska fortsättningsskolor inrättas med en termins undervisning för varje utexaminerat folkskolebarn. Beslut fattades angående uppbyggande av nytt, större och rymligare skolhus. En vacker och lämplig plan för den nya skolhusbyggnaden är skänkt av hemmansägaren A. J. Kjellerstedt i Waggeryd. Kostnaden för det nya skolhuset, som ska byggas under loppet av nästa år, beräknades till 3000 kr. Därtill finns 1000 kr disponibla i skolkassan. Då därtill lagts försäljningssumman för det gamla skolhuset, skall resten genom lån upptagas i Byarums sparbank.

Året efter, 1890, ersattes Aspelund av Östra skolan, som då låg närmare Storgatan än den gör idag. Byggnaden uppfördes av snickaren Johan August Thall i Målen för 2 945 kronor, vilket år 2022 motsvarar cirka 210 000 kronor.

Häradsvägen (Storgatan) österut. Den första Östra skolan, som fanns 1890-1915, ses till höger. Till vänster lärarbostaden Ljusdala, därefter huset Smedsbo (smederna Algot och Johan Svensson) och Mamreslund, (hovslagare Wille Gustafsson). Längre bort på höger sida ligger husen Sandvik (Anders Johan Johannisson) och Ålandsö (garverifabrikör A. Th. Toorell). Foto från omkring 1910.

Tomten, där skolan stod, utvidgades efter hand. Enligt ett gåvobrev, daterat åtta år efter skolbygget, i november 1898, skänkte Anders Kjellerstedt en skolhusplan på 1199 kvadratmeter till Byarums kommun. När kommunen 1903 behövde ännu mer mark köpte Byarums kommun ytterligare 1260 kvadratmeter av Anders Kjellerstedt. Priset var 75 kr, vilket år 2022 motsvarar cirka 4800 kr. Den nya skolan fanns till 1915, då den nuvarande Östra skolan började byggas. Då var det kvarnägaren Anders Magnusson som sålde tomtmark till Byarums kommun.

Skollärbostad 1902

Lån. K. m. har medgifvit Byarums församling i Jönköpings län att för uppförande af skollärarebostad i Waggeryd upptaga ett lån å 6,000 kr. att amorteras på 10 år.

Smålandsposten 8 december 1901

I början av 1900-talet fanns behov av en bostad till lärare och man beslutade att bygga ett bostadshus på andra sidan Häradsvägen jämfört med skolan. Köpebrevet mellan Byarums församling och säljaren Johan Andersson, Lyckorna, är undertecknat 3 februari 1903. Köpeskillingen var 250 kr och tomtens storlek 3970 kvadratmeter. Lärarbostaden, som fick namnet Ljusdala, låg på nuvarande adress Storgatan 51. Huset står idag på Grängsgatan 8.

Folkskollärare Oskar Rosander

När Anders Eliason slutat som lärare kom det 1902 en ny folkskollärare till Östra skolan och från 1904 fanns även en småskollärare. Enligt församlingsboken flyttade skollärare Oskar Rosander in i lärarbostaden Ljusdala den 23 december 1902. Han var då 25 år gammal och ogift. Oskar Rosander gifte sig första gången den 1 december 1904 med småskollärarinnan Inga Kristina Lignell, född i Bosebo 1881. Hon avled i cancer redan 1907, endast 26 år gammal. Oskar gifte sig igen 1908 med Sigrid Karolina Hermansson, född 1877 i Rumskulla.

Rosander, född i Skede, Jönköpings län år 1877, var en mångsidig man. Han var med om att starta brandkåren 1904, var sedan brandchef i fyra år och var dessutom ordförande i brandstyrelsen, han var föreståndare i Waggeryds söndagsskola i över sju år, han startade föreläsningsföreningen 1905, var medlem i hundramannaföreningen, ordförande i kristliga ynglingaföreningen och i blåbandsföreningen och tidningsurklippet nedan visar att han också var organist i Missionshuset. Oskar Rosander lär också ha haft en liten affär i lärarbostaden, där han sålde skrivmateriel med mera.

Tranås Tidning 5 februari 1904

Oskar Rosander med en skolklass nere vid Lagan. Resultatet av framkallningen blev att det gula korset blev mörkt och de blåa fälten vita. Foto från 1904.

Inga Kristina Lignell Rosander med skolklass utanför Gamla missionshuset. På andra sidan vägen står hennes man, Oskar Rosander, med en annan skolklass. Lärarbostaden Ljusdala ses till vänster och Östra skolan en bit bort på höger sida. Foto omkring 1905.

Foto från 1912 på lärarbostaden Ljusdala. Fyra från vänster är Edit Carlsson, nummer fem Oskar Rosander, nummer sex sonen Ernst Sigurd, född 1909, och nummer sju Oskars andra hustru, Sigrid Karolina.

Eftersom fotot på Ljusdala är taget 1912 var troligen småskollärarinnan Edit Carlsson, född 1886 i Nässjö, på besök i Waggeryd. Edit flyttade inte från Nässjö till Waggeryd förrän i februari 1914 och bodde i lärarbostaden till 1929. Hon var lärare här in på 1950-talet.

Familjen Rosander flyttade i november 1912 till Lerbäcks församling, Örebro län, där Oskar avled i spanska sjukan 1918, endast 41 år gammal. I samma sjukdom och i samma vecka avled en av hans döttrar.

Folkskollärare Richard Erlandsson

Familjen Erlandson utanför lärarbostaden Ljusdala. Det kan inte vara alla tre barnen på bilden, eftersom dottern Ingrid var tio år yngre än yngste sonen Rune. Huset flyttades 1962 till Grängsgatan 8. Foto lämnat av Stig Johansson, "Stig på Konsum".

Rosander efterträddes som folkskollärare av Richard Erlandsson, född 1888 i Åseda. Han flyttade in i lärarbostaden i mars 1914 och gifte sig i juli samma år med Anna Emilia Maria Johansson, född 1889 i Åseda. Sönerna Ove och Rune föddes 1917 respektive 1919 och dottern Ingrid föddes 1929. Richard Erlandsson omkom 1934 då han drunknade i Hjortsjön.

Nya skolor 1914-16

När Waggeryd hade blivit municipalsamhälle 1911 ville de styrande bygga en ny skola, men man kom inte överens om var den skulle byggas, väster eller öster om järnvägen. Resultatet blev att man byggde två skolor. Ritningsförslaget för den stora skolan som aldrig blev av ses nedan. Arkitekt var August Atterström från Jönköping. Han har också ritat det gamla bankhuset vid Storgatan i Vaggeryd, som var klart 1910.

Den folkskola som aldrig byggdes i Waggeryd. Ritningsförslag från 1912 av August Atterström.

Västra skolan på ett foto från vårterminen 1916. Barnen är födda 1906. Första raden från vänster: lärarinnan Edit Carlsson, Greta Mattsson, Alfhild Andersson, Greta Johansson, Hanna Dahlkvist, Ebba Johansson, Karin Larsson, Berta Andersson och Svea Jarl. Mellersta raden från vänster: Maja Nilsson, Anna Blom, Anna Karlsson och Karin Melin. Övre raden från vänster: Harald Johansson, Arnold Johansson, Folke Carlson, David Lidén, Verner Malmsten, Erik "Kantar'n" Andersson, Ivar Nilsson, Börje Klaesson, Valter Karlsson, okänd och Ivar Sandberg. Foto lämnat av Kjell Eriksson.

Så här stod det i Jönköpings-Posten 19 december 1913 (något omformulerad text): "Vid ordinarie oktoberstämma med Byarums församlings skolråd fattades beslut om uppförande av ett nytt skolhus med fyra lärosalar i kvarteret Borgen i Vaggeryds municipalsamhälle. Till byggnadskommitté utsågs lantbrukare Johan Andersson, Lyckorna, Vaggeryds gård, ingenjör Hugo Lundberg, Götafors, och skolkassören Emil Johansson, Åsen".

Västra skolan stod klar 1914. Östra skolan var klar ett eller två år senare. Köpebrevet för den tomten är daterat 3 december 1914. Byarums kommun köpte en tomt med arean 1843 kvadratmeter av kvarnägaren Anders Magnusson, som ägde en stor del av marken från kvarnen till Häradsvägen (Storgatan). Priset var 1105 kr, vilket år 2022 motsvarar cirka 58 000 kr. Kvarteret där Östra skolan byggdes hette Betel. Orsaken var att Anders Magnusson bodde i den gamla mjölnarbostaden (nu Götaforsvägen 38), det huset hette Betel och då fick det område som han ägde på andra sidan vägen också namnet Betel. Kyrkan bredvid skolan hette på den tiden Gamla missionshuset, senare Missionskyrkan och idag Equeniakyrkan.

Ungefär samtidigt med att Östra skolan byggdes uppfördes en pastorsbostad bredvid Gamla missionshuset. Pastorsbyggnaden fick namnet Betlehem.

Östra skolan, byggd 1915-16, på ett vykort från 1950.

Nya lärare 1916

När det nu fanns två folkskolor i Vaggeryd behövdes fler lärare. Småskollärarinnan Hanna Sofia Elisabet Rundbäck flyttade hit 1916 och samma år kom tre folkskollärare, Anton Lindbergh, Viktor Jönsson och Thyra Gunnerson. Av dessa tjänstgjorde Anton i Vaggeryd hela sitt yrkesliv, dvs. till 1959, medan Viktor och Thyra flyttade härifrån 1920 respektive 1921.

Anton Lindbergh (1892-1973)

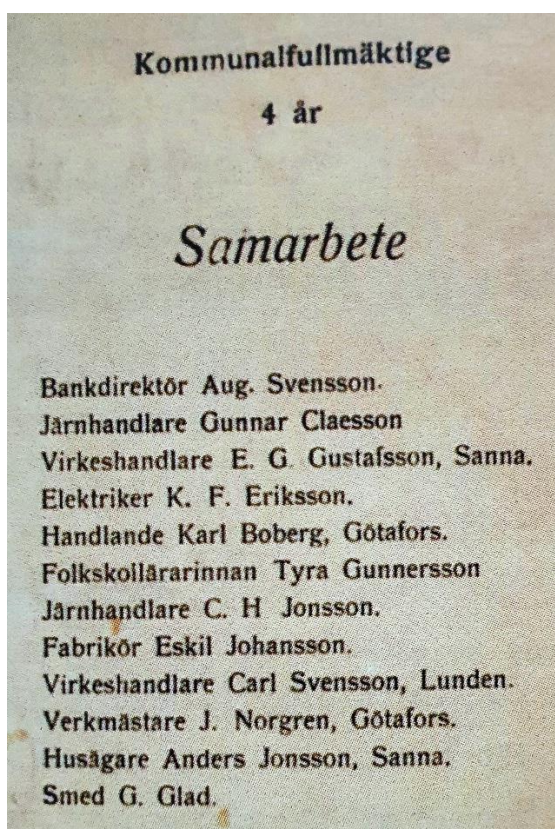
Viktor Jönsson (1892-?)

Anton Lindbergh är ju välkänd för sitt engagemang i WIK och är mycket omskriven i boken 100 år med Waggeryds IK, skriven av Kåre Boberg och utgiven av Waggeryds Museiförening.

Viktor Jönsson hann uträtta en del under den korta tid han bodde i Waggeryd. Han var engagerad i nykterhetslogen Nordstjärnan och sägs vara var den som tog initiativ till bildandet av byggnadsföreningen Framåt, den förening som såg till att Föreningshuset, nuvarande Folkets Hus, stod klart 1923. Viktor gifte sig med Stina Karlsson, som var något så ovanligt som bildhuggare. Hon arbetade hos J. G. Petersson. Stina och Viktor flyttade till Stockholm 1920, där föddes deras son Lars Ola. Tragiskt nog dog Stina strax därefter. Viktor Jönsson avled på 1960-talet, då boende i Ljungby.

Thyra Gunnerson Sandström (1895-1988)

Från Byarums hembygdsbok 2019

Fotot på Thyra är hämtat från ett album, tillhörande en av hennes elever, Gustav Svensson. Troligen gav Thyra alla sina elever ett foto. Högra bilden ovan visar att Thyra under sina fem år i Waggeryd hann kandidera till fullmäktigevalet 1919, första året kvinnor fick vara med på vallistan.

Thyra Gunnerson bodde under sin lärartid i Waggeryd hos sin farmor, Ulrika Lovisa Johannesdotter, i huset Rhoinedal, nuvarande Götaforsvägen 30. Ulrika, som var född i Bäck, ändrade husnamnet till Ullebo. Huset ägdes av Ulrikas son, Thyras far, konsul Johan Gustaf Gunnerson, boende i Lysekil.

Mer om Thyra och Sigfrid Sandström

Jag gör en avvikelse från rubriken på dagens artikel och berättar lite mer om paret Sandström. Thyra Gunnerson flyttade från Vaggeryd 1921 och gifte sig med rektor Sigfrid Sandström i Lysekil. De hade i över 50 år sitt sommarställe i Götafors, alldeles intill Hjortsjön. Adressen var Boarpsvägen 22. Några år hade de där en egen tennisbana. Efter att de gått i pension bodde de några år från 1958 året runt i sitt sommarhus. Sigfrid arbetade då som lärare på Realskolan i Vaggeryd.

Många i Vaggeryd minns när de bodde här. Sigfrid hade inget körkort utan det var Thyra som rattade deras lilla ljusblå Morris. Under sin rektorstid i Lysekil tog Sigfrid initiativ till bildandet av Lysekils simsällskap och intresset för simning fanns kvar hela livet. Under tiden i Vaggeryd simmade han ibland, trots sin höga ålder, från södra Hjortsjön upp till simbadet, en ganska lång sträcka. Där brukade han medverka på simskoleavlutningar genom att promovera de som avlagt prov för guldmagistern eller liknande. Många gånger sågs Sigfrid också cyklande på sin cykel med "bockastyre".

Foto: Fredh, Terje

Bohusläns museum

Sigfrid Sandström under sin tid som rektor i Lysekil. Som synes hade han många pokaler och diplom. Till höger sonen Lennart Sandström (1923-2004). Fotot är från boken Levande Latin, som dottern Christina 2015 skrev om sin pappa Lennart.

Sigfrid Sandström undervisade mig i engelska på Realskolan. Han var mycket vänlig, jag kan inte komma ihåg att han någon gång blev arg. Ofta berättade han historier från sitt rika liv. Inför OS i Stockholm 1912 blev Sigfrid erbjuden en plats i friidrottslaget efter att ha imponerat på en ledare när han tränade långdistanslöpning på Stockholms stadion. Han avböjde dock och sa att han måste koncentrera sig på sina studier. Sigfrid, barn av sin tid var noga med titlarna. Erland Sundkvist, boende på Boarpsvägen liksom paret Sandström, har berättat att han efter att ha tagit studentexamen fick titulera Sigfrid som 'farbror Sandström' i stället för 'rektor Sandström'.

Thyras och Sigfrids barn Gustaf Lennart och Gun Margareta Sigfridsdotter föddes 1923 respektive 1933. Lennart Sandström blev advokat och också internationell domare i tennis, tennisintresset gick alltså i arv. När Janne Lundkvist och Ulf Schmidt spelade Davis Cup på 1960-talet hände det att Lennart Sandström satt i domarstolen.

Thyra och Sigfrid Sandström med sina barn. Fotot taget av fotograf Alvar Clevfors i samband med silverbröllopet 1946. Bild från Bohusläns museum.

Sigfrid Sandström avled i Lysekil 1982, 94 år gammal, och Thyra avled 1988, 93 år gammal.

Lars-Evert Eskilsson